

“GLOBALLASHUVNING FALSAFIY MUAMMOLARI”

Xolmurodov Behruz Akmal o'g'li

JIDU “Xalqaro huquq” fakulteti 2-bosqich talabasi.

Email: bexruzholmurodov@gmail.com

TEL: +998 88 186 12 26

<https://doi.org/10.5281/zenodo.13902125>

ANNOTATSIYA: Mazkur maqolada bugungi kundagi barcha soxada globallashuv keskin tuz oldi. Madaniyat soxasida, siyosat va shu kabi turli xil yo'nalishlarda o'z ta'sirini ko'rsatmoqda. Ushbu bo'layotgan globallashuvlarga shunchaki ko'z yumishimizning iloji yo'q. Ushbu insho falsafiy muammolarni globallashuv kontekstida ajratib ko'rsatishga harakat qiladi, ular bir-biri bilan chambarchas bog'liqligini va ko'p tarmoqli yondashuvni talab qiladi. Siz quyidagi maqolada globallashuvning turli xil ko'rinishlariga va yechimlariga guvoh bo'lasiz.

KALIT SO'ZLAR: Integratsiya, marginallar, epistemologik o'lchovlar, landshaft, relativizm, ontologik mulohazalar, madaniy homogenlashuv, madaniy duragaylik, kosmopolitizm, determinizm.

KIRISH: Iqtisodiy, siyosiy, madaniy va texnologik o'lchovlarni o'z ichiga olgan ko'p qirrali hodisa bo'lgan globallashuv zamonaviy dunyoning o'ziga xos xususiyati sifatida paydo bo'ldi. Davlatlarning o'zaro bog'lanishi kuchayib borar ekan, globallashuvning falsafiy ta'sirlari ham qizg'in tadqiq qilinadigan mavzuga aylandi. Ushbu insho globallashuv bilan bog'liq falsafiy muammolarni o'rganadi, axloqiy, gnoseologik va ontologik o'lchovlarni o'rganadi. Global integratsiyaning jadal sur'atlari adolat, o'ziga xoslik va bilimlarning tabiati haqida tanqidiy savollarni tug'diradi. Muammolarni falsafiy nuqtai nazardan ko'rib chiqish bizga globallashgan dunyoning murakkabliklarida harakat qilish imkonini beradi. Asosiy muammolardan biri global iqtisodiy integratsiya va ijtimoiy adolat o'rtasidagi keskinlikdir. Globallashuv tarafdorlarining ta'kidlashicha, u geografik chegaralarni kesib o'tib, iqtisodiy o'sish va farovonlikka yordam beradi. Biroq, tanqidchilarning ta'kidlashicha, bu tengsizlikni kuchaytiradi, zaif aholini ekspluatatsiya qiladi va boy va qashshoqlar o'rtasidagi tafovutni kengaytiradi. Ushbu iqtisodiy nomutanosiblikning axloqiy jihatlarini bizni globallashgan tizimning axloqiy asoslariga shubha qilishimizga undaydi.

Globallashuv tabiatan adolatsizlikni davom ettiradimi yoki undan adolatli rivojlanish uchun kuch sifatida foydalanish mumkinmi? Gnoseologik jihatdan globallashuv bilim va haqiqat haqidagi an'anaviy tushunchalarga qarshi chiqadi. Axborot global miqyosda aylanar ekan, turli nuqtai nazarlar to'qnashib, g'oyalarning plyuralistik manzarasini keltirib chiqaradi. Bu ko'plik madaniy relativizm va universalizm bilan bog'liq muammolarni keltirib chiqaradi. Ushbu masalalar bilan shug'ullanib, biz globallashgan dunyo taqdim etayotgan muammolar va imkoniyatlarga munosabatimizni shakllantiradigan falsafiy asoslarni chuqurroq tushunishga, hissa qo'shishga harakat qilamiz.

1-bo'lim: Globallashuvning axloqiy muammolari

Globallashuv taraqqiyotning, iqtisodiy taraqqiyot va texnologik taraqqiyotning harakatlantiruvchi kuchi sifatida e'lon qilingan. Biroq, uning axloqiy oqibatlari keng qamrovli bo'lib, diqqat bilan tekshirishni talab qiladi. Eng dolzarb tashvishlardan biri globallashuv foydalarining teng taqsimlanmaganligidir. Iqtisodiy kuch bir necha kishining qo'lida to'plangani sayin, boylar va marginallar o'rtasidagi tafovut kengayadi. Bu global miqyosda

adolatga oid chuqur savollarni tug'diradi. Marta Nussbaum kabi faylasuflar qobiliyatlar yondashuvini yoqlab, haqiqiy rivojlanish nafaqat iqtisodiy o'sishni birinchi o'ringa qo'yishi, balki odamlarning gullab-yashnagan hayot kechirish qobiliyatini oshirishi kerakligini ta'kidlaydilar. Ushbu nuqtai nazarni globallashuvga tatbiq etish odamlarning sog'liqni saqlash, ta'lim va siyosiy ishtirok kabi asosiy imkoniyatlariga ta'sirini baholashni talab qiladi. Globallashuv bu imkoniyatlarni ro'yobga chiqarishga yordam beradimi yoki ularni amalga oshirishga to'sqinlik qilayotgan tizimlarni davom ettiradimi?

Bundan tashqari, globallashuv atrofidagi axloqiy nutq atrof-muhit bilan bog'liq muammolarni ham qamrab oladi. Iqtisodiy o'sishga intilish ko'pincha ekologik barqarorlik hisobiga amalga oshiriladi. Iqlim o'zgarishi, resurslarning kamayishi va ekologik tanazzul - globallashuv tufayli kuchaygan global muammolardir. Globallashuv foydalari kelajak avlodlar farovonligiga putur yetkazmasligi uchun axloqiy asoslarni qanday ishlab chiqish mumkin? Ushbu axloqiy dilemmalarni hal qilish iqtisodiy faoliyat va ularning ekologik oqibatlari o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni chuqur tushunishni talab qiladi.

2-bo'lim: Globallashuvning epistemologik o'lchovlari

Axborotning chegaralar bo'ylab oqimi globallashuvning o'ziga xos belgisi bo'lib, epistemologik landshaftni o'zgartiradi. Ushbu global g'oyalar almashinuvi an'anaviy bilim va haqiqat tushunchalariga qarshi chiqadi. Madaniy relativizm, haqiqatning madaniy kontingent ekanligi haqidagi g'oya madaniy chegaralardan oshib ketadigan ob'ektiv haqiqatlarni ilgari suradigan universalistik qarashlar bilan to'qnashadi. Globallashuvning gnoseologik muammolari ta'lim dasturlarini qayta ko'rib chiqishni talab qiladi. Qanday qilib biz madaniy imperializm yoki relyativizmga berilmasdan global istiqbolni rivojlantiramiz? Ta'lim tizimi ushbu keskinliklarni bartaraf etish, tanqidiy fikrlash va madaniyatlararo tushunishni rivojlantirish uchun muhim saytga aylanadi. Bundan tashqari, raqamli asr bu qiyinchiliklarni kuchaytiradi, ma'lumotlar bir zumda va ba'zan tanqidsiz tarqaladi. Bilimning tabiati va uning tarqalishi haqidagi falsafiy mulohazalar ushbu murakkab epistemik relefda harakat qilishda muhim ahamiyatga ega.

3-bo'lim: Globallashgan dunyoda ontologik mulohazalar

Insoniyat mavjudligining tabiati va siyosiy tuzilmalari globallashuv jarayonida o'zgarishlarni boshdan kechirmoqda. Bir paytlar jahon sahnasining asosiy ishtirokchilari hisoblangan milliy davlatlar endi an'anaviy chegaralarga qarshi turuvchi transmilliy kuchlar bilan kurashmoqda. Suverenitetning yemirilishi va global boshqaruv institutlarining yuksalishi siyosiy sub'ektlarning tabiati haqida ontologik savollarni tug'diradi. Globallashuv qat'iy milliy o'ziga xoslik kontseptsiyasini shubha ostiga qo'yadi, chunki madaniy almashinuv va migratsiya turli madaniyatlar orasidagi chegaralarni xiralashtiradi. Benedikt Andersonning xayoliy jamoalar haqidagi tushunchasi odamlar bir-biriga o'xshash jamoalarda ishtirok etadigan globallashgan dunyoda yanada murakkablashadi. Bu fuqarolik va tegishlilik tushunchalariga qanday ta'sir ko'rsatadi? Biz milliy sadoqat bilan birga mavjud bo'lgan yoki hatto o'rnini bosadigan global fuqarolikni tasavvur qila olamizmi?

Bundan tashqari, millatlararo sub'ektlarning kuchayishi global boshqaruvning demokratik qonuniyligi haqida savollar tug'diradi. Qaror qabul qilish vakolati saylangan milliy vakillardan xalqaro organlarga o'tishi bilan hisobdorlik va vakillik bilan bog'liq xavotirlar paydo bo'ladi. Faylasuflar global boshqaruv samaradorligi va milliy davlat tizimida o'rnatilgan demokratik g'oyalar o'rtasidagi ziddiyat bilan kurashishlari kerak.

4-bo'lim: Madaniy o'ziga xoslik va gomogenizatsiya

Globallashuv madaniy almashinuvni rag'batlantirsa-da, madaniy homogenlashuv haqida xavotirlarni ham keltirib chiqaradi. G'arb madaniy ta'siri global miqyosga kirib borar ekan, mahalliy an'analar va o'ziga xosliklarni yo'q qilish xavfi mavjud. Ushbu madaniy homogenizatsiya madaniy xilma-xillik va merosni saqlash tabiati haqida falsafiy izlanishlarni keltirib chiqaradi. Globallashuv madaniy xilma-xillikni yagona madaniy rivoyatning hukmronligiga olib kelmasdan o'z ichiga oladimi? Madaniy duragaylik normaga aylangan globallashgan dunyoda shaxslar qanday qilib o'z shaxsiyatlarini muzokara qiladilar?

Kvame Entoni Appiah kabi faylasuflar madaniy farqlarni hurmat qilgan holda global fuqarolikni qabul qiladigan kosmopolitizmni himoya qiladilar. Madaniy universalizm va xususiylik o'rtasidagi ziddiyat falsafiy izlanishlar uchun markazga aylanadi. Muammo xilma-xillikni qadrlaydigan, o'zaro tushunish va qadrlashni rag'batlantiradigan global madaniy asos yaratishdir.

5-bo'lim: Texnologik determinizm va axloqiy oqibatlar

Texnologiyadagi yutuqlar globallashuv jarayonining ajralmas qismi bo'lib kelgan, ammo ular axloqiy muammolarni ham keltirib chiqaradi. Raqamli asr maxfiylik, kuzatuv va ma'lumotlardan axloqiy foydalanishga oid savollarni keltirib chiqaradi. Sun'iy intellekt va avtomatlashtirishning paydo bo'lishi texnologik jihatdan tobora kuchayib borayotgan global iqtisodiyotda ish joylarini almashtirish va ishchilarga axloqiy munosabatda bo'lish bilan bog'liq xavotirlarni keltirib chiqarmoqda. Texnologiya etikasi bilan shug'ullanuvchi faylasuflar innovatsiyalarning axloqiy oqibatlarini sinchiklab tekshiradilar. Texnologik taraqqiyotning axloqiy chegaralari bormi va texnologik taraqqiyot insoniy qadriyatlarga mos kelishini qanday ta'minlaymiz? Texnologiya aloqa va ish landshaftini shakllantirar ekan, bu yutuqlarga kiritilgan axloqiy mulohazalar puxta falsafiy tahlilni talab qiladi.

Ushbu qo'shimcha bo'limlarni o'rganar ekanmiz, biz globallashuvning murakkabliklarini chuqurroq o'rganamiz, o'zaro bog'langan dunyomiz matosiga to'qilgan murakkab falsafiy iplarni ochamiz. Har bir o'lchov globallashgan davrga xos bo'lgan falsafiy muammolarni har tomonlama o'rganishga hissa qo'shib, tushunish qatlamini qo'shadi.

Xulosa: Xulosa qilib aytish mumkinki, globallashuvning falsafiy muammolari ko'p qirrali bo'lib, chuqur izlanishni talab qiladi. Axloqiy mulohazalar globallashuvning afzalliklarini adolatli taqsimlash zarurligini ta'kidlab, bizni tengsizlikni davom ettiruvchi iqtisodiy tizimlarni qayta ko'rib chiqishga undaydi. Gnoseologik muammolar relativizmga berilmasdan, xilma-xil istiqbollarning birgalikda mavjudligini tan olgan holda, globallashgan kontekstda bilimni nozik tushunishni talab qiladi. Ontologik mulohazalar bizni siyosiy sub'ektlarning tabiati va o'zaro bog'liqlik bilan tavsiflangan dunyoda o'ziga xosliklarning harakatchanligini qayta ko'rib chiqishga undaydi.

Ushbu falsafiy muammolarni hal qilish fanlararo hamkorlikni, axloq, gnoseologiya va ontologiyadan tushunchalarni olishni talab qiladi. Globallashgan dunyoning murakkabliklariga duch kelganimizda, faylasuflar axloqiy qarorlar qabul qilishda rahbarlik qiladigan, ta'lim amaliyotini xabardor qiladigan va siyosiy tuzilmalar haqidagi tushunchamizni shakllantiradigan kontseptual asoslarni ta'minlashda hal qiluvchi rol o'ynaydi.

Oxir oqibat, globallashuvni falsafiy tadqiq qilish doimiy harakat bo'lib, global landshaftning dinamik tabiati bilan rivojlanadi. Globallashuvning axloqiy, gnoseologik va ontologik o'lchovlarini o'rganish orqali biz dunyomizni shakllantirgan chuqur o'zgarishlarni

chuqurroq tushunishga hissa qo'shamiz. Shunday qilib, biz yanada adolatli, xabardor va inklyuziv global jamiyat sari yo'lni belgilashga intilamiz.

References:

1. Marta Nussbaumning qobiliyatlar yondashuvi bo'yicha asarlari
2. Global iqtisodiy adolat va tengsizlik bo'yicha adabiyotlar
3. Globallashuvning barqarorlikka ta'siriga bag'ishlangan ekologik axloqiy adabiyot
4. Globallashuvning epistemologik o'lchovlari.
5. Madaniy relyativizm va universalizm adabiyoti
6. Global istiqbollar va madaniy xilma-xillik bo'yicha o'quv falsafasi adabiyoti
7. Axborot va bilimlarni tarqatish falsafasi ustida ishlaydi
8. Globallashgan dunyoda ontologik mulohazalar:
9. Siyosiy falsafa va milliy davlatlarning o'zgaruvchan tabiatiga oid adabiyotlar
10. Benedikt Andersonning "Tasavvur qilingan jamoalar"
11. Transmilliylilik va global boshqaruv bo'yicha falsafiy munozaralar
12. Madaniy o'ziga xoslik va gomogenizatsiya:
13. Kvame Entoni Appianing kosmopolitizm haqidagi asarlari
14. Madaniy xilma-xillik va globallashuv haqidagi adabiyotlar
15. Global kontekstda madaniy gibridlik va o'ziga xoslik bo'yicha falsafiy munozaralar
16. Texnologik determinizm va axloqiy ta'sirlar:
17. Texnologiya etikasi va axborot etikasi bo'yicha adabiyotlar